

תורה שבעל פה

לקט מצוות, גמרא – מסכת בבא קמא,
משנה, אגדה, מספרות השו"ת, תפילה כמפגש

הוראות

- א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.
פרק ראשון – לקט מצוות	{	72 נקודות
א: פרק שני – גמרא – מסכת בבא קמא		
פרק שלישי – תוכני תורה שבעל פה	–	28 נקודות
סך הכול	–	100 נקודות
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: חוברת דפים ממסכת בבא קמא ובה מספר השאלון.
(בית הספר יספק חוברת זו לנבחנים בגמרא.)
- ד. הוראות מיוחדות: אין.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

יש לענות על פרק ראשון או על פרק שני, לפי התכנים שלמדתם.

השאלות

פרק ראשון – לקט מצוות

(72 נקודות)

אם בחרתם בפרק זה, ענו על שש מן השאלות 1–8 (לכל שאלה – 12 נקודות).

1. שלא לשבור עצם מן הפסח (טז); מצוות קידוש שבת בדברים (לא)

א. על פי בעל ספר החינוך, הסבירו את הקשר בין המצווה "שלא לשבור עצם מן הפסח" ובין זכירת יציאת מצרים.

(2 נקודות)

ב. בנוגע למצווה "שלא לשבור עצם מן הפסח" הזהיר בעל ספר החינוך: "ואל יבטיחך יצרך לומר: אחרי היות ליבי שלם ותמים באמונת א-להים, מה הפסד יש כי אתענג לפעמים בתענוגי אנשים".

(1) הסבירו אזהרה זו של בעל ספר החינוך.

(2) אזהרה זו של בעל ספר החינוך מבוססת על גישתו החינוכית שלפיה "אחרי הפעולות נמשכים הלבבות".

הסבירו את הקשר בין אזהרה זו לגישתו החינוכית.

(5 נקודות)

ג. (1) הסבירו כיצד הגישה החינוכית של בעל ספר החינוך שמוזכרת בתת-סעיף ב(2) באה לידי ביטוי

במצוות קידוש שבת בדברים.

(2) בנוגע ל"מצוות קידוש שבת בדברים" כתב בעל ספר החינוך: "אמרו לנו חכמים, שדברים אלו מצווים אנו לאומרן על היין".

כיצד יש לקיים את המצווה הזאת על פי התורה, ומה הוסיפו חכמים על כך?

(5 נקודות)

2. מצוות תוכחה לישראל שאינו נוהג כשורה (רלט)

א. (1) "הוֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֲטָא" (ויקרא י"ט, י"ז).

על איזה חטא עלול המוכיח לעבור?

(2) על פי בעל ספר החינוך, יש שני הבדלים בין אופן התוכחה "בתחילת התוכחה" ובין אופן התוכחה לחוטא שלא חזר בו. כתבו את שני ההבדלים.

(5 נקודות)

ב. בעל ספר החינוך הביא את דברי חכמים: "כשם שמצווה לומר דבר הנשמע, כך מצווה לשתוק...".

(1) הסבירו באיזה מקרה יש מצווה לשתוק.

(2) מדוע יש מצווה לשתוק במקרה זה?

(4 נקודות)

ג. הסבירו לשם מה הזכיר בעל ספר החינוך בדבריו את הפסוק בנוגע לאמנון ואבשלום. (3 נקודות)

3. מצוות אהבת ישראל (רמג)

- א. (1) מהו שורש מצוות אהבת ישראל?
 (2) בהגדרה של מצווה זו מביא בעל ספר החינוך את הדרכת חז"ל: "דעלך סני - לחברך לא תעבד [השנוא עליך - אל תעשה לחברך]".
 על פי בעל ספר החינוך, כתבו שת דוגמאות ליישום של הדרכה זו.
 (5 נקודות)
- ב. "...וכל שכן אם הזיק אותו [את חברו] בממון או ציערו בשום דבר לדעת - ביטל עשה זה".
 הסבירו כיצד ייתכן שאדם הזיק לחברו בממון ובכל זאת לא ביטל עשה זה. בתשובתכם ציינו מאיזו מילה בציטוט למדתם זאת. (4 נקודות)
- ג. האם נשים חייבות במצווה זו? נמקו את תשובתכם. (3 נקודות)

4. מצוות כיבוד חכמים (רנז)

- א. (1) על פי בעל ספר החינוך, מהי המטרה של מצוות כיבוד חכמים?
 (2) בעל ספר החינוך הביא את דברי הגמרא:
 "כל החולק על רבו - כחולק על השכינה, שנאמר: 'בְּהִצָּתָם עַל ה' (במדבר כ"ו, ט)".
 הסבירו כיצד לומדים מן הפסוק שבציטוט שאדם החולק על רבו הוא כחולק על השכינה.
 (5 נקודות)
- ב. (1) בנוגע למורא רבו, כתב בעל ספר החינוך: "ולא יכריע דבריו".
 הסבירו איסור זה, וכתבו איסור נוסף שנכלל ב"מורא רבו".
 (2) בעל ספר החינוך מבחין בין "רבו" ובין "רבו המובהק".
 מהי ההגדרה של "רבו המובהק" של אדם?
 (5 נקודות)
- ג. חכמים פטורים מכמה חובות ציבוריות "מצד כבודם ומוראם".
 על פי בעל ספר החינוך, כתבו שת חובות ציבוריות שחכמים פטורים מהן. (2 נקודות)

5. שלא להונות אחד מישראל בדברים (שלח)

- א. בנוגע לאיסור אונאה, כתב בעל ספר החינוך: "שלא יתלה עיניו על המקח בשעה שאין לו דמים".
 (1) הסבירו בלשונכם את האיסור שבדברי בעל ספר החינוך.
 (2) כתבו מדוע איסור זה נחשב אונאה.
 (4 נקודות)
- ב. (1) על פי בעל ספר החינוך, כיצד אדם צריך להגיב במקרה שחברו מצערו בדברים? בתשובתכם כתבו מה התורה אינה מְצוּוה אותנו במקרה זה, ומה היא מְצוּוה אותנו במקרה זה.
 (2) על פי בעל ספר החינוך, התגובה הראויה של אדם במקרה שחברו מצערו בדברים נלמדת מדין גנב הבא במחתרת. הסבירו כיצד.
 (3) על פי בעל ספר החינוך, יש אנשים שנוהגים על פי מידת החסידות במקרה שמצערים אותם בדברים. כתבו כיצד נוהגים אנשים אלה.
 (8 נקודות)

6. לקרות שמע פעמיים בכל יום (תכ)

- א. (1) מאילו מילים בקריאת שמע למדו חכמים את זמני קריאת שמע?
 (2) כתבו מה הם הזמנים שבהם יש לקרוא קריאת שמע. בתשובתכם פרטו ממתי עד מתי אפשר לקרוא קריאת שמע בכל אחד מן הזמנים.

(5 נקודות)

- ב. (1) מהי הסיבה שמצוות קריאת שמע נקבעה דווקא בזמנים אלה?
 (2) הסבירו את הקשר בין סיבה זו ובין החיוב לקרוא קריאת שמע בכוונת הלב.

(5 נקודות)

- ג. מי פטור ממצווה זו, ומדוע? (2 נקודות)

7. שלא לסור מדבריהם (תצו)

- א. מהי מצוות "לא תסור", ומהו השורש של מצווה זו? (3 נקודות)
 ב. "אפילו יאמרו לך על ימין שהוא שמאל - לא תסור ממצוותם".

(1) על פי בעל ספר החינוך, הסבירו הוראה זו.

(2) מדוע גם במקרה זה חלה מצוות "לא תסור"?

(4 נקודות)

- ג. בנוגע לסיפור "תנורו של עכנאי" כתב בעל ספר החינוך:
 "במחלוקת הזאת שהייתה לרבי אליעזר עם חבריו - האמת הייתה..."

(1) כדברי מי הייתה "האמת", ומה הייתה ההוכחה לכך?

(2) לפי מי נפסקה ההלכה, ומהו הטעם לכך?

(5 נקודות)

8. שלא להשחית אילני מאכל (תקכט)

- א. (1) מהו שורש המצווה שלא להשחית אילני מאכל?
 (2) במצווה זו יש איסורים מן התורה ואיסורים מדברי חכמים.
 כתבו דוגמה אחת לאיסור מן התורה ודוגמה אחת לאיסור מדברי חכמים.

(5 נקודות)

- ב. כתבו שלושה מצבים שבהם מותר להשחית עצים. (3 נקודות)
 ג. "והמשחית שום דבר מתוך חמה - אמרו עליו שהוא כעובד עבודה זרה".

(1) הסבירו את הקשר בין השחתה מתוך כעס ובין עבודה זרה.

(2) בעל ספר החינוך מנקה את האדם כיצד עליו לנהוג בשעת כעס.

כתבו בלשונכם הנחיה זו.

(4 נקודות)

יש לענות על פרק ראשון או על פרק שני, לפי התכנים שלמדתם.

פרק שני – גמרא – מסכת בבא קמא

(72 נקודות)

אם בחרתם בפרק זה, ענו על שש מן השאלות 9–18 (לכל שאלה – 12 נקודות).

שימו לב: יש לענות לפחות על אחת מן השאלות 15–18.**9. בהמה שחתרה****א.** "אמר רבה והוא שחתרה".

- (1) דברי רבה בציטוט זה נוגעים לאחד מן המקרים שבמשנה. צטטו את המקרה שבנוגע אליו אמר רבה את דבריו.
- (2) העתיקו למחברתכם את הטבלה, ושבצו בה את הדין (חייב או פטור או מחלוקת) בנוגע לכל אחד מן המקרים.

	כותל בריא	כותל רעוע
הבהמה חתרה		
הבהמה לא חתרה		

- (3) הסבירו את הטעם לדין במקרה שהבהמה לא חתרה בכותל בריא, ואת הטעם לדין במקרה שהבהמה לא חתרה בכותל רעוע.

(8 נקודות)

ב. "אלא מתני' בכותל בריא... וכי איתמר דרבה אסיפא איתמר... ואפילו חתרה".

- (1) דברי רבה בציטוט זה נוגעים לאחד מן המקרים בסיפא של המשנה. צטטו את המקרה שבנוגע אליו אמר רבה את דבריו.

- (2) על פי מסקנת הגמרא, הסבירו את הטעם לדין במקרה זה.

(4 נקודות)

10. שומר אבדה**א.** "איתיביה רב יוסף לרבה החזירה למקום שיראנה אינו חייב לטפל בה נגנבה או אבדה חייב באחריותה".

- (1) איזה סוג של קושיה מבטא המונח "איתיביה" בציטוט זה? העתיקו למחברתכם את התשובה הנכונה.

- סתירה בין שני מקורות תנאיים
- קושיה מסברה
- קושיה על אמורא ממקור תנאי
- קושיה על אמורא מדברי אמורא אחר

- (2) הסבירו את הקושיה שבציטוט.

(4 נקודות)

ב. על פי התירוץ של רבה, הסבירו את שני המקרים בברייתא שמצוטטת בסעיף א, וציינו מהו הדין בכל אחד

מן המקרים האלה.

- (2) הסבירו את הטעם להבדל בין הדינים.

(8 נקודות)

11. "מי ישקני מים מבור בית לחם"

"וַיִּתְּאֶנָּה דָּוִד וַיֹּאמֶר מִי יִשְׁקֶנִי מַיִם... מאי קא מיבעיא ליה אמר רבא אמר רב נחמן... ורבנן ואיתימא רבה בר מרי אמרו..."

א. (1) על פי רבא בשם רב נחמן, מה היה האירוע שבנוגע אליו ביקש דוד לשאול שאלה הלכתית, ומה הייתה השאלה

ההלכתית? היעזרו ברש"י.

(2) צטטו את דברי הגמרא בנוגע לתשובה על שאלה זו.

(5 נקודות)

ב. (1) על פי רבנן ואיתימא רבה בר מרי, מה הייתה השאלה ההלכתית של דוד?

(2) מה הייתה התשובה של חכמי הסנהדרין לדוד? בתשובתכם הבחינו בין מלך ובין שאר בני האדם.

(3) התשובה של חכמי הסנהדרין בנוגע לשאר בני האדם נלמדה מפסוק.

כתבו מאיזה פסוק למדו חכמי הסנהדרין תשובה זו, והסבירו כיצד הם למדו את תשובתם מפסוק זה.

(7 נקודות)

12. גמל טעון פשתן ונר חנוכה

שנינו במשנה: "גמל שהיה טעון פשתן... הניח חנווני נרו מבחוץ החנווני חייב רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור".

א. (1) "הניח חנווני נרו מבחוץ" – כתבו בלשונכם את המקרה. בתשובתכם ציינו מהו הנזק שנגרם.

(2) בנוגע לאיזה נר יש מחלוקת בין תנא קמא ובין רבי יהודה, ובנוגע לאיזה נר הם מסכימים זה עם זה?

(6 נקודות)

ב. "אמר רבינא משמיה דרבא שמע מינה מדברי יהודה..."

(1) כתבו מהי ההלכה שלמד רבינא בשם רבא מדברי רבי יהודה, והסבירו כיצד הוא למד הלכה זו.

(2) הגמרא דחתה את הלימוד של רבינא בשם רבא. הסבירו את הדחייה של הגמרא.

(6 נקודות)

13. רועה שעשה תשובה וההשפעה של ירידת רב לבבל

"ת"ר רועה שעשה תשובה אין מחייבין אותו למכור מייד אלא מוכר על יד על יד..."

א. (1) כתבו על איזה חטא עשה הרועה תשובה.

(2) על פי הברייתא, הסבירו את ההקלה בדינו של הרועה.

(3) בהמשך הברייתא מובאים מקרים שגם בהם יש הקלה בדין.

כתבו בלשונכם את אחד המקרים, והסבירו מהי ההקלה בדין במקרה זה.

(5 נקודות)

ב. "איכא דאמרי אמר רב הונא אמר רב עשינו עצמנו בבבל כארץ־ישראל לבהמה דקה מכי אתא רב לבבל".

(1) "עשינו עצמנו בבבל כארץ־ישראל לבהמה דקה" – הסבירו ציטוט זה.

(2) "מכי אתא רב לבבל".

על פי כל אחד מן ההסברים שברש"י, כתבו מה קרה בעקבות ירידת רב לבבל, והסבירו כיצד ירידתו של רב לבבל

השפיעה על פסיקת ההלכה בנוגע לבהמה דקה.

(7 נקודות)

14. "עין תחת עין"

"תניא אידך רבי שמעון בן יוחי אומר עין תחת עין ממון..."

א. (1) הסבירו את הדין "עין תחת עין ממון", והסבירו כיצד הוכיח רבי שמעון בן יוחי דין זה מן הפסוק "מִשְׁפָּט אָחִיד יִהְיֶה לָכֶם" (ויקרא כ"ד, כ"ב).

(2) הסבירו כיצד דחתה הגמרא את ההוכחה של רבי שמעון בן יוחי.

(3) הסבירו כיצד הוכיחה הגמרא את דחייתה מן המקרה של "טרפה שהרג את השלם". בתשובתכם הסבירו את המקרה הזה.

(8 נקודות)

ב. "דבי רבי ישמעאל תנא אמר קרא כֵּן יִנָּתֵן בּוֹ (ויקרא כ"ד, כ') ואין נתינה אלא ממון אלא מעתה כִּאֲשֶׁר יִתֵּן מוֹם בְּאֶדָם (שם) הכי נמי דממון הוא".

(1) הסבירו את הקושיה שבציטוט זה.

(2) על פי מסקנת הגמרא, הסבירו את הלימוד של "דבי רבי ישמעאל".

(4 נקודות)

בקיאות (ללומדים 8 דפי גמרא ורש"י)

15. תשלומי ריפוי

"אמר מר יכול אפילו שלא מחמת המכה ת"ל רק שלא מחמת המכה בעי קרא אמרי מאי שלא מחמת המכה כדתניא הרי שעבר על דברי רופא ואכל דבש או כל מיני מתיקה מפני שדבש וכל מיני מתיקה קשין למכה והעלה מכתו גרגותני יכול יהא חייב לרפאותו ת"ל רק".

א. (1) בקטע המצוטט מובאות שתי ברייתות. העתיקו למחברתכם רק את הברייתא הראשונה, והסבירו אותה.

(2) הגמרא הקשתה על הברייתא הראשונה. העתיקו למחברתכם רק את קושיית הגמרא, והסבירו אותה.

(3) הסבירו את התירוץ של הגמרא לקושייתה.

(9 נקודות)

ב. "ואי אמר ליה מייתינא אסיא דמגן במגן אמר ליה אסיא דמגן במגן מגן שווה".

(1) בציטוט זה מוזכר פעמיים הביטוי "אמר ליה".

בחרו באחד מן הביטויים האלה, וכתבו בנוגע אליו מי אמר למי.

(2) הסבירו את האמירה שמובאת לאחר הביטוי שבחרתם.

(3 נקודות)

16. תשלומי בושת

"מאן תנא להא דתנו רבנן נתכוון לבייש את הקטן ובייש את הגדול נותן לגדול דמי בושתו של קטן... מני לא רבי מאיר ולא רבי יהודה ולא רבי שמעון..."

א. (1) על פי המשך הגמרא, כתבו את הפירוש הראשון של הגמרא לברייתא שבציטוט.

(2) על פי פירוש זה, הברייתא אינה כדעת רבי מאיר, אינה כדעת רבי יהודה ואינה כדעת רבי שמעון.

הסבירו מדוע הברייתא אינה כדעת רבי יהודה.

(4 נקודות)

ב. "לעולם רבי יהודה..." – הגמרא הסבירה את דעת רבי יהודה כך שתתאים לנאמר בברייתא.

מהו ההסבר של הגמרא? (3 נקודות)

ג. "ואי בעית אימא אפילו תימא רבי מאיר..."

(1) כתבו את הפירוש השני של הגמרא לברייתא שבציטוט בתחילת השאלה.

(2) על פי פירוש זה, הגמרא הסבירה את דעת רבי מאיר כך שתתאים לנאמר בברייתא.

מהו ההסבר של הגמרא?

(5 נקודות)

עיון (ללומדים 6.5 דפי גמרא בתוספת עיון במקורות)**17. שומר אבדה**

- א.** על פי בעלי התוספות, העוסק במצווה פטור מן המצווה דווקא בשעה שמתעסק במצווה הראשונה ואינו יכול לקיים את שתי המצוות. בעלי התוספות הוכיחו זאת מסוגיה במסכת סוכה, מסוגיה במסכת נדרים ומסברה. הסבירו את ההוכחה של בעלי התוספות מן הסוגיה במסכת נדרים ומן הסברה. (6 נקודות)
- ב.** עיינו בדברי הר"ן שלפניכם, וענו על השאלה שאחריהם.
- לפיכך נראה לי דהעוסק במצווה פטור מן המצווה אף על פי שיכול לקיים את שתיהן... כל שהוא עוסק במלאכתו של מקום לא חייבתו תורה לטרוח ולקיים מצוות אחרות אף על פי שאפשר.
- (רבנו ניסים, הר"ן, מסכת סוכה, דף יא, ע"א מדפי הרי"ף)
- הר"ן חלק על הדעה של בעלי התוספות. כתבו את דעתו של הר"ן, והסבירו את הטעם לדעתו. (6 נקודות)

18. מציל עצמו בממון חברו

- א. (1)** "וַיִּתְּאוּ דָּוִד וַיֹּאמֶר מִי יִשְׁקֶנִי מַיִם... מאי קא מיבעיא ליה...".
 בגמרא מובאות כמה דעות בנוגע לשאלה ששאל דוד את חכמי הסנהדרין.
 על פי רב הונא, השאלה של דוד הייתה "מהו להציל עצמו בממון חברו".
 הסבירו את השאלה הזאת על פי רש"י ועל פי בעלי התוספות.
- (2)** התשובה של חכמי הסנהדרין לדוד הייתה "אסור להציל עצמו בממון חברו".
 הסבירו את התשובה של חכמי הסנהדרין לדוד על פי רש"י ועל פי בעלי התוספות.
- (7 נקודות)
- ב.** עיינו בדברי הרב חיים דוד הלוי שלפניכם, וענו על השאלות שאחריהם.
- נראה מסוגיית הש"ס לפי התוספות והרא"ש שמשום פיקוח נפש ודאי שמותר להציל עצמו בממון חברו, ובלבד שיעשה כן על דעת לשלם, אבל שלא על מנת לשלם אסור להציל עצמו בממון חברו...
 ולא תתמה שפיקוח נפש דוחה כל התורה כולה, ולדברך אתה נתון בסכנה של פיקוח נפש, ומדוע לא תדחה איסור גזל שבתורה. כי מניין לך שגם בשביל חברך אין זה מקרה של פיקוח נפש. וכבר אמרו רז"ל (בבא קמא קיט, ע"א): "אמר רבי יוחנן: כל הגוזל את חברו שווה פרוטה כאילו נוטל נפשו ממנו, שנאמר: 'כִּן אֲרָחוֹת כָּל בָּצֵעַ בָּצֵעַ אֶת נַפְשׁוֹ בְּעָלָיו יִקָּח' (משלי א', י"ט)". ואולי בשעה שיבוא אותו אדם לבקש פיקדונו מידך ותכחש בו, את נפשו אתה נוטל באותה שעה, ומה ראית להציל נפשך בנפש חברך.
- (הרב חיים דוד הלוי, שו"ת עשה לך רב, חלק ז, סימן סב)

(1) על פי הרב חיים דוד הלוי, במצב של פיקוח נפש – באיזה תנאי מותר לאדם להציל עצמו בממון חברו?

(2) על פי הרב חיים דוד הלוי, הסבירו מדוע במקרה זה פיקוח נפש אינו דוחה איסור גזל.

(5 נקודות)

פרק שלישי – תוכני תורה שבעל פה

(28 נקודות)

ענו על שתיים מן השאלות 19–30 (לכל שאלה – 14 נקודות).

משנה19. מסכת ביכורים

א. "הקונה שני אילנות בתוך של חברו - מביא ואינו קורא; רבי מאיר אומר: מביא וקורא" (פרק א', משנה ו').

(1) הסבירו את הטעם לדין על פי תנא קמא.

(2) הסבירו את הטעם לדין על פי רבי מאיר.

(3) באיזה מקרה יסכימו שניהם שאדם שקנה אילנות – מביא וקורא?

(6 נקודות)

ב. "מעצרת ועד החג - מביא וקורא. מן החג ועד חנוכה - מביא ואינו קורא; רבי יהודה בן בתירא אומר: מביא וקורא".

(שם)

(1) על פי תנא קמא, מניין למדו מהו הזמן המתאים לקריאת מקרא ביכורים, ומדוע יש הבדל בדין בין הזמן שלפני החג

ובין הזמן שלאחר החג?

(2) הסבירו את הטעם לדין על פי רבי יהודה בן בתירא.

(3) מהו הדין בנוגע להבאת ביכורים לאחר חנוכה?

(8 נקודות)

20. מסכת שבת

א. "הכותב שתי אותיות בהעלם אחד - חייב" (פרק י"ב, משנה ד').

"הכותב שתי אותיות בשני העלמות, אחת שחרית ואחת בין הערביים - רבן גמליאל מחייב, וחכמים פוטרין" (שם, משנה ו').

(1) הסבירו בלשונכם מהי הכוונה בביטוי "בהעלם אחד" ומהי הכוונה בביטוי "בשני העלמות".

(2) "הכותב שתי אותיות בשני העלמות" – הסבירו מדוע חכמים פוטרם במקרה זה.

(9 נקודות)

ב. "המסרט על בשרו - רבי אליעזר מחייב חטאת, ורבי יהושע פוטר" (שם, משנה ד').

(1) הסבירו מדוע רבי יהושע פוטר במקרה זה.

(2) כמי נפסקה ההלכה במחלוקת זו?

(5 נקודות)

21. מסכת אבות

א. "הם אמרו שלושה שלושה דברים..." (פרק ב', משנה י').

על פי המשנה, כל אחד מתלמידיו של רבן יוחנן בן זכאי אמר "שלושה דברים".

כיצד ייתכן שהמשנה אומרת שכל אחד מהם אמר רק שלושה דברים, והרי אנו יודעים שכל אחד מהם אמר דברים רבים?

כתבו את שתי התשובות של רע"ב על שאלה זו. (5 נקודות)

ב. "רבי אליעזר אומר יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך ואל תהי נוח לכעוס ושוב יום אחד לפני מיתתך והווי מתחמם

כנגד אורן של חכמים והווי זהיר בגחלתן שלא תיכווה שנשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב ולחישתן

לחישת שרף וכל דבריהם כגחלי אש" (שם).

(1) ממשנה זו נראה לכאורה שרבי אליעזר אמר יותר משלושה דברים, אולם רע"ב מחלק את דברי רבי אליעזר לשלושה

דברים.

על פי רע"ב, ציינו את המילה הראשונה ואת המילה האחרונה בכל אחד משלושת הדברים שאמר רבי אליעזר.

(2) "יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך" – על פי רע"ב, הסבירו מה יאפשר לאדם לקיים הדרכה זו.

(3) "ושוב יום אחד לפני מיתתך" – על פי רע"ב, ציינו מתי אדם צריך לשוב בתשובה, וכתבו מהו הטעם לכך.

(9 נקודות)

אגדה

22. הכוח לשנות – על היכולת שלנו להשתנות

א. "וַיֵּרַח אֶת רֵיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרֶכְהוּ" (בראשית כ"ז, כ"ז), כגון יוסף משיתא... בשעה שביקשו שונאים להיכנס להר הבית, אמרו:

יכנס מהם ובהם תחילה..." (בראשית רבה, פרשה סה, סימן כב).

(1) על פי המשך המדרש, מה אמרו השונאים ליוסף משיתא לעשות, ומה הוא עשה?

(2) על פי המשך המדרש, השונאים אמרו ליוסף משיתא לחזור על המעשה שעשה, אך הפעם הוא סירב לכך.

מה גרם לשינוי בתגובה של יוסף משיתא?

(7 נקודות)

ב. (1) על פי הראי"ה קוק (מוסר אביך, מידות הראי"ה), יוסף משיתא הראה את הצפון בלבבו במסירות נפש נפלאה.

הסבירו כיצד באה לידי ביטוי מסירות הנפש של יוסף משיתא.

(2) הראי"ה קוק כתב בנוגע ליוסף משיתא:

"מה שהיה בסוף היה גם כן בתחילה, אלא שכיסה אותו הזוהמא החיצונה" (שם).

הסבירו את דבריו.

(7 נקודות)

23. רב ותלמיד

- א. "כל אדם הוא משפיע ואף מקבל כאחד" (הרב יוסף דב סולובייצ'יק, ימי זיכרון).
 הסבירו כיצד הרב משפיע על התלמיד וכיצד הוא מקבל מן התלמיד. (4 נקודות)
- ב. "באים מחנכים מלומדים... משקים את הצמאים בחומץ..." (הראי"ה קוק, אורות הקודש).
 (1) הסבירו בלשונכם מה מחנכים אלה עושים.
 (2) על פי המשך דברי הראי"ה קוק, הסבירו מהי התוצאה השלילית של מעשיהם של מחנכים אלה.
 (4 נקודות)
- ג. "רבי פרידא היה לו תלמיד שהיה מלמד אותו ארבע מאות פעם כל דבר עד שהבין..."
 (עירובין נד, ע"ב. מתורגם מן הארמית)

- (1) על פי המשך הסיפור, כתבו מדוע באחד הימים התלמיד לא הבין את הסוגיה אף שרבי פרידא לימד אותו ארבע מאות פעם, ומה עשה רבי פרידא כדי שהתלמיד יבין את הסוגיה.
 (2) על פי הרב חיים שמואלביץ', הדרך שבה נהג רבי פרידא, לאחר שתלמידו לא הבין את הסוגיה, היא "שבירת המידות מאין כמוה" (שיחות מוסר).
 על פי הרב חיים שמואלביץ', הסבירו כיצד באה לידי ביטוי "שבירת המידות" בדרך שבה נהג רבי פרידא. בתשובתכם ציינו מידה רעה שעליה התגבר רבי פרידא.
 (6 נקודות)

24. רבן יוחנן בן זכאי

- א. "אמר לו [אספסינוס]: חבית של דבש ודרקון עליה, לא היו שוברים את החבית בשביל דרקון? שתק [ריב"ז]."
 קרא עליו רב יוסף ויש שאומר רבי עקיבא: 'מְשִׁיב חַכְמִים אַחֲזָר וְדַעְתָּם יִסְכְּלִי' (ישעיהו מ"ד, כ"ה)..."
 (גיטין נו, ע"ב. מתורגם מן הארמית)
- בציטוט מובא קטע מתוך השיחה בין רבן יוחנן בן זכאי ובין אספסינוס.
 (1) כתבו את הרקע למפגש בין רבן יוחנן בן זכאי לאספסינוס.
 (2) הסבירו בלשונכם את הנמשל למשל שבדברי אספסינוס. בתשובתכם כתבו מה מסמלת החבית ומה מסמל הדרקון במשל.
 (3) "קרא עליו רב יוסף ויש שאומר רבי עקיבא: 'מְשִׁיב חַכְמִים אַחֲזָר וְדַעְתָּם יִסְכְּלִי'."
 על פי המשך הגמרא, מה היה רבן יוחנן בן זכאי צריך לענות לאספסינוס?
 (9 נקודות)
- ב. בהמשך הסיפור נאמר:
 "אמר לו [אספסינוס]: ...בקש ממני דבר ואתן לך.
 אמר לו [ריב"ז]: תן לי יבנה וחכמיה..."
 קרא עליו רב יוסף ויש שאומר רבי עקיבא: 'מְשִׁיב חַכְמִים אַחֲזָר וְדַעְתָּם יִסְכְּלִי' (ישעיהו מ"ד, כ"ה)..."
 (1) "קרא עליו רב יוסף ויש שאומר רבי עקיבא: 'מְשִׁיב חַכְמִים אַחֲזָר וְדַעְתָּם יִסְכְּלִי'."
 על פי המשך הגמרא, מה היה רבן יוחנן בן זכאי צריך לבקש מאספסינוס?
 (2) על פי המשך הגמרא, מדוע לא ביקש זאת רבן יוחנן בן זכאי?
 (5 נקודות)

מספרות השו"ת**25. מנהגי עדות ונוסח התפילה**

א. "שִׁמְעֵנִי מוֹסֵר אֲבִיךָ וְאַל תִּטַּשׁ תּוֹרַת אֲמֶךָ" (משלי א', ח').

על פי פסוק זה כתב הרב אליהו בקשי דורון (שו"ת "בנין אב") שיש הבחנה בין "תורת האב" ובין "תורת האם".

(1) על פי דבריו, כתבו מה נכלל ב"תורת האב" ומה נכלל ב"תורת האם", ובאיזו מהן נכון לכלול את נוסח התפילה.

(2) "הזנחה תורת אם... מוציא עצמו מן הכלל ומאבד את המסגרת וההגדרה היהודית" (הרב אליהו בקשי דורון, שם).

כתבו את הראיה של הרב אליהו בקשי דורון לדבריו אלה.

(6 נקודות)

ב. "בכל קהילה תוססת וגדולה יש מספר רב של בתי כנסת... בתי הכנסת אינם מוכיחים ח"ו על פירוד ופילוג".

(הרב אליהו בקשי דורון, שם)

(1) על פי הרב אליהו בקשי דורון, הסבירו מדוע ריבוי בתי כנסת שונים בקהילה אינו יוצר פירוד אלא דווקא אחדות.

(2) "מה טובו אהליך יַעֲקֹב מִשְׁכְּנֶיךָ יִשְׂרָאֵל" (במדבר כ"ד, ה').

הרב אליהו בקשי דורון הביא חיזוק לדבריו מדברי בלעם בפסוק זה.

הסבירו כיצד פסוק זה משמש חיזוק לדברי הרב אליהו בקשי דורון.

(5 נקודות)

ג. הרב נחום רבינוביץ' נשאל בנוגע לשימור מנהגי תפילה שונים בתוך הקהילה.

על פי הרב נחום רבינוביץ', מהי המטרה שאליה יש לשאוף בהתנהלות של קהילה שיש בה מגוון מנהגים? (3 נקודות)

26. עישון במקומות ציבוריים ופרטיים

א. בנוגע לעישון הביא הרב ישראל מאיר הכהן מראדין (ה"חפץ חיים") בחיבורו "ליקוטי אמרים" את דברי חז"ל:

"החובל בעצמו אף על פי שאינו רשאי פטור" (בבא קמא ז', ע"ב).

(1) הסבירו ממה פטור החובל בעצמו, ומדוע הוא פטור.

(2) מדוע אדם אינו רשאי לחבול בעצמו? כתבו שני נימוקים.

(5 נקודות)

ב. הרב אליעזר וולדינברג ("ציץ אליעזר") כתב שיש המתירים לעשן על פי דברי חז"ל: "והאידינא דדשו בה רבים [כיום

שרבים עושים כן] 'שומר פתאים ה' ' (יבמות עב, ע"א).

הסבירו כיצד דברי חז"ל אלה משמשים טיעון למתירים לעשן.

(2) על פי המשך דברי ה"ציץ אליעזר", מדוע דברי חז"ל אלה אינם נוגעים לעישון, ובשל כך אין להתיר לאנשים לעשן?

(5 נקודות)

ג. "עוד לפני שהתפרסמו המחקרים... היו רבנים כמו החפץ חיים שהתנגדו לעישון מסיבות מוסריות".

(הרב אליעזר מלמד, פניני הלכה)

על פי המשך דברי הרב אליעזר מלמד, ציינו שתי סיבות מוסריות להתנגדות זו. (4 נקודות)

27. סיכון עצמי להצלת הפרט והכלל

א. "רבי איסי נשבה אצל גזלנים בספסופה, והיה בסכנה. אמר רבי יונתן: שיכין לעצמו תכריכים. אמר רבי שמעון בן לקיש: או שאהרוג או שאיהרג, אלך ואנסה להציל אותו בכוח. הלך ופייס את הגזלנים, ונתנו לו את רבי איסי".

(תלמוד ירושלמי, מסכת תרומות, פרק ח', הלכה י'. מתורגם מן הארמית)

בקטע זה מתוארות התגובות של שני חכמים על נפילתו של רבי איסי בשבי.

(1) יש הטוענים שמסיפור זה אפשר להוכיח שאדם חייב להכניס את עצמו לספק סכנה כדי להציל את חברו מסכנה

ודאית. הסבירו כיצד אפשר להוכיח זאת מסיפור זה.

(2) על פי הרב אליעזר וולדינברג ("ציץ אליעזר"), כתבו שני נימוקים לשלילת ההוכחה הזאת.

(6 נקודות)

ב. במלחמת "חרבות ברזל" עלתה פעמים רבות השאלה אם מבחינה הלכתית יש חובה לחלץ חייל פצוע תחת אש.

(1) הסבירו את שני צדדי הספק ההלכתי במקרה זה.

(2) "כי ענייני הכלל במלחמות יוצאים הם מהכלל ד'וְחַי בְּקִיָּהם', שהרי גם מלחמת רשות מותרת היא... דמלחמה

והלכות ציבור שאני" (הראי"ה קוק, משפט כהן, סימן קמג. מובא בדברי הרב אליעזר וולדינברג, שו"ת "ציץ אליעזר").

I. הסבירו את ההוכחה של הראי"ה קוק לדעתו.

II. על פי ציטוט זה, האם בעת מלחמה יש לחלץ חייל פצוע תחת אש? נמקו את תשובתכם.

(8 נקודות)

תפילה כמפגש

28. מצוות התפילה והכנות לפני התפילה

א. מן הפסוק "וְלַעֲבָדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶּם" (דברים י"א, ג') למדו חכמים על חובת התפילה.

הסבירו כיצד למדו זאת חכמים מן הפסוק. (3 נקודות)

ב. על פי הרמב"ם, התפילה היא חובה מן התורה, ואילו על פי הרמב"ן, התפילה אינה חובה מן התורה אלא מדברי חכמים.

על פי מחלוקת זו, הסבירו את תפיסת העולם של כל אחד מהם בנוגע לתפילה. (5 נקודות)

ג. "חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת ומתפללים" (ברכות, פרק ה', משנה א').

(1) הסבירו בלשונכם מה עשו החסידים הראשונים ולשם מה הם עשו זאת.

(2) מהו ההבדל בין הנוהג של החסידים הראשונים ובין החובה הנדרשת מכל אדם?

(6 נקודות)

29. תפילת תשלומין

- א. אדם ששכח להתפלל תפילת שחרית ועבר זמן התפילה – יכול להשלים את תפילתו.
- (1) באיזו תפילה הוא יכול להשלים את תפילתו?
- (2) באיזה שלב בתפילה עליו להשלים את תפילתו?
- (4 נקודות)
- ב. (1) מדוע אִפשרו חז"ל לאדם להשלים תפילה שלא התפלל?
- (2) כתבו שני מצבים שבהם אדם אֵינו יכול להשלים תפילה שלא התפלל.
- (6 נקודות)
- ג. עמיחי ואיתן יצאו לבלות בלונה פארק. בזמן שהם חיכו בתור לאחד המתקנים, נשמעה במערכת הפריזה ההודעה:
- "בעוד עשר דקות תתקיים תפילת מנחה בכניסה למתחם".
- איתן: "חבל שנפסיד את תורנו. נתפלל תפילת תשלומין מאוחר יותר כדי להשלים את תפילת המנחה".
- עמיחי: "מה פתאום!? אם לא נתפלל במניין הזה, נפסיד את תפילת המנחה, ולא נוכל להשלים אותה מאוחר יותר".
- מי מהם צודק? נמקו את תשובתכם. (4 נקודות)

30. קריאת שמע וברכותיה

- א. בנוגע לכוונת הלב, מהו ההבדל בין מצוות קריאת שמע ובין שאר המצוות, ומהו הטעם להבדל זה? (4 נקודות)
- ב. כמה ברכות יש לומר לפני קריאת שמע של שחרית, וכמה ברכות יש לומר אחרי קריאת שמע של שחרית? בתשובתכם ציינו גם את השם של כל אחת מן הברכות. (5 נקודות)
- ג. בנוגע לברכות שלפני קריאת שמע, כתב רבנו יונה:
- "יש ששואלין למה צריך לומר מידת יום בלילה ומידת לילה ביום, הלא די כשיאמר מידת יום ביום ומידת לילה בלילה?"
- הסבירו את השאלה שבדברי רבנו יונה, וכתבו את התשובה שהביא רבנו יונה על שאלה זו. (5 נקודות)

בהצלחה!